

Steven Prenau (Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven Antwerpen)

**“Als een sterke eik te midden der dorre heide”⁽¹⁾
Steven Prenau alias Steven Boersen (1866-1929):
facetten van een Limburgse socialist**

Bart De Nil, navorsers AMSAB

In het kader van dit Limburg-nummer leek het ons gepast een portret te schetsen van een vergeten militant uit Limburg die, volgens Vooruit in 1914, behoorde tot: “[...] de schoonste figuren van het Belgisch socialisme”⁽¹⁾.

Verjaardagen zijn er om gevierd te worden en het is zeventig jaar geleden, meer bepaald op 13 oktober 1929, dat te Bilzen Steven Lambert Prenau overleed.

Op 2 september 1866 in Aalst geboren als boerenzoon, bouwde Prenau een carrière uit als leraar, pedagoog, publicist en dichter en was hij een actief vrijzinnig flamingant.

Maar meer dan een man van de belletrie en een vrijzinnig flamingant was hij voor een belangrijk deel van zijn leven, onder de schuilnaam Steven Boersen, een sociaal-democraat. Immers tijdens de periode van 1896 tot 1914 was Prenau, alias Boersen, een uitgesproken socialistisch militant en een belangrijk medewerker aan verschillende socialistische periodieken met als belangrijkste het dagblad Vooruit. De officiële zijde van Prenau werd reeds belicht in de reeks van verdienstelijke artikels, onder meer van Guido Wulms⁽²⁾. Hierin komt het beeld naar voor van een sociaal bewogen, Vlaamsgezinde intellectueel die een indrukwekkend curriculum opbouwde. Een professioneel leven dat crescendo verliep maar na de Eerste Wereldoorlog abrupt werd afgebroken door een activistisch avontuur. De bedoeling van deze bijdrage is niet zozeer deze gegevens boven te halen maar een licht te werpen op de ‘dark side’ van Prenau, die meer dan louter: “[...] naar het socialisme tendeerde”⁽³⁾.

‘Closet-socialist’

Steven Boersen duikt voor het eerst op in 1896, met enkele artikels in het dagblad Vooruit over de meest uiteenlopende onderwerpen zoals onderwijs, landbouw, politiek, anti-klerikalisme. De redacteurs van de anti-socialistische krant Het Volk waren aangenaam verrast met deze

‘nieuwe opsteller’ van Vooruit: “Steven Boersen op zijn Limburgsch. Op zijn Vlaamsch: Boer Steven. Die boer is onbetwistbaar de eenige opsteller uit Vooruit die schrijven kan. Maar het gaat hem gelijk al de talenten die wierook branden voor de zonde”⁽⁴⁾. Dit bloempje van Het Volk werd al vlug een klets modder toen Boersen een anti-klerikaal stuk schreef. En na een artikel over

'vuilbaard' Zola had Boersen, door *Het Volk* omgedoopt tot "[...] den officieelen schoolvos", het al helemaal verkorven⁽⁵⁾.

Hoe en wanneer Prenau als Boersen de stap zette in de wereld van *Vooruit* is moeilijk te achterhalen; de stap was ook niet zo opmerkelijk als op het eerste gezicht lijkt. In het zuiden van Limburg, zijn geboortestreek, woonde een groot aantal pendelarbeiders die dagelijks de trein namen naar Luik en van daaruit het socialisme 'importeerden'. Contacten werden gelegd langs een fijnmazig net van personele relaties en verenigingen. Als Limburgse vrijzinnige vindt Prenau zijn gelijkgezinden in de Limburgse Maatschappij voor Letterkunde en Wetenschap, waarvan hij een tijd voorzitter was. Kameraden vond hij in het liberale Willemsfonds. Deze hybride situatie was niet zo ongewoon omdat het cultureel toonaangevende Willemsfonds een aantrekkingskracht uitoefende op leraren. Ook de volwassenenvorming sloeg aan. Zo hebben Edward Anseele en Edmond Van Beveren er nog cursussen gevolgd. Vooral in Limburg was het Willemsfonds een organisatorisch alternatief voor jonge socialistische intellectuelen. Verschillende sociaal-democraten zijn dan ook lid geweest van het Willemsfonds. De bekendste is ongetwijfeld Camille Huysmans en de oprichter en voorzitter van de afdeling Sint-Truiden in 1907, Prenau zelf. Anderen waren de socialistische jonge wachten Camiel Ballien en Jules Frère uit Tongeren⁽⁶⁾. Ballien schreef in 1909, onder de schuilnaam Leo Steppenbach, een roman *Wind van Opstanding*, die als feuilleton verscheen in *Le Peuple*. Jules Frère was een dichter met wie Prenau een vriendschappelijke band had. In *Vooruit* droeg Frère, onder de schuilnaam J'Espère, een prozaïsche ode aan de natuur aan Steven Boersen op⁽⁷⁾. Prenau schreef dan weer het voorwoord van Frères dichtbundel *Kollebloemen* uit 1904; als Steven Boersen beprak hij

deze dichtbundel of *Liederen van liefde* in de *Vooruit*, voor een lezerspubliek dat eigenlijk meer heil zag in de liefdesperikelen uit de Franse feuilletonromans⁽⁸⁾. Dit betekent niet dat alleen de socialistische intelligentsia zich in dichterlijke of literaire ontboezemingen stortte. Er waren evengoed socialisten van 'proletarische' afkomst die zich bezighielden met literatuur, zoals Karel Beerblock, Karel Hannick en Prosper Van Langendonck⁽⁹⁾.

Het schrijven onder de schuilnaam Boersen was voor Prenau, net als voor zijn collega's, geen literaire bevestiging maar een bittere noodzaak. Als onderwijzer bekleedde hij immers een openbaar ambt en het risico om gebroodroofd te worden was niet ondenkbeeldig. Zeker in Limburg, waar het socialisme rond de eeuwwisseling nog amper wortel had geschoten, riskeerde men als socialist zijn lijf en leden. Zoals Lambrecht Kreeft, het eerste socialistische gemeenteraadslid van Limburg, die in 1900 overleed aan de verwondingen opgelopen bij een pak rammel van een bende anti-socialisten⁽¹⁰⁾. De angst om als sociaal-democraat herkend te worden was dan ook reëel. Men was, zoals Boersen zelf schreef, vogelvrij⁽¹¹⁾.

Vanaf 1901, rond de periode dat Aimé Bogaerts hoofdredacteur werd, trad Boersen in de *Vooruit* duidelijk op de voorgrond. Bogaerts was toen voorzitter van de Oost-Vlaamse afdeling van de Algemene Belgische Onderwijzersbond waarin ook Boersen functies bekleedde.

In de *Vooruit* nam Boersen het merendeel van de literaire bijdragen voor zijn rekening en daarnaast schreef hij talrijke bijdragen voor *De Waarheid* en de *Volksalmanak Vooruit*. In 1906 won hij ook nog een door *Vooruit* ingerichte Letterkundige prijskamp tot het schrijven van Socialistische volksverhalen⁽¹²⁾. Een prijskamp met als doel "[...] sluimerende krachten te wekken", maar dit was voor de juryvoorzitter Bogaerts geen belemmering om de eerste prijs te

geven aan iemand die er zijn krachten al ten volle aanwendde⁽¹³⁾, en blijkbaar waren bin- nen de sociaal-democratie velen niet op de hoogte van het feit dat Boersen en de dichter en publicist Prenau één en dezelfde persoon was. Prenaus dichtbundel werd in 1904 te koop aangeboden in *De Zaaier*, het blad van Socialistische Jonge Wacht, in volgende bewoordin- gen: "Warm bevelen wij deze gedichten aan, bij al degenen die houden van, 'gezonde' poëzie. Gaarne zouden wij onze makers zeggen wie Lambrecht Prenau is, en waarom wij Prenau moeten liefheb- ben en hoogschatten maar zooals een zijner be- wonderaars het vroeger betuigde, zij(n) wij ver- plicht het hier te verzwijgen, want hij bekleedt een openbaar ambt en moet zijn brood erlangen uit de staatskas. En het schijnt dat men in België, door deze omstandigheid de hoedanigheid van een mensch verliest die vrij spreken en zich vrij bewe- gen mag"⁽¹⁴⁾. Dankzij deze anonimiteit kon Boer- sen in *Vooruit* ook nog ongestoord reclame maken voor de studie *Zoutleeuw, de stad en de kerk*: "[...] door St.L.Prenau, welke binnen kort, in een uitzonderlijke mooi geïllustreerde brochure afzonderlijk zal verschijnen"⁽¹⁵⁾.

Boer Steven

Wanneer we Boersens literaire bijdragen, voor- namelijk in *Vooruit* en *De Waarheid*, overlopen dan is het naturalisme de rode draad. Reeds in 1894 publiceerde de jonge Prenau in het lite- raire tijdschrift *Nederlandsche Dicht- en Kunst- halle* een studie over het naturalisme waarin hij zijn bewondering voor Emile Zola⁽¹⁶⁾ uitdrukte. Een adoratie die hij doortrok tot in zijn eigen belletrie en zijn journalistieke stukken. Dit kwam het duidelijkst naar voor in een artikel uit 1903 over de Noord- en Zuid-Nederlandse letterkunde waarin hij een overzicht trachtte te maken van de letterkunde waarin 'den ar-

beid' werd uitgebeeld. In het zuiden, in Vlaan- deren, stonden Cyriel Buysse en vooral Stijn Streuvels centraal⁽¹⁷⁾. Een volledige analyse van het werk van deze twee auteurs gaf Boersen een jaar later in een artikelenreeks onder de titel *Vlaanderen's vooruitstrevende Letterkunde*. Hij beschouwde Buysse en Streuvels als leer- lingen van de 'school van Zola'; een term die hij in dit opzicht veel gebruikte was 'Zolaïsm'⁽¹⁸⁾. Een begrijpelijke stelling als men weet dat Boer- sen het stuk opvatte als een reactie op de zeer negatieve commentaar op het naturalisme, zo- als te lezen viel in het verslag van de vijfjaarlijk- se wedstrijd voor Nederlandse letterkunde van 1904⁽¹⁹⁾. In zijn besluit gaf hij echter toe dat dit toch geen tendensliteratuur was, omdat Streu- vels te berustend was en Buysse in een zwart pessimisme bleef hangen. Veel belangrijker voor Prenau en het socialisme was 'de meester van Medan', Zola, die sinds de verschijning van de stakingsroman *Germinal* in 1885, binnen de so- cialistische arbeidersbeweging mythische pro- porties had gekregen⁽²⁰⁾. Het is wel zo dat de wetenschappelijke pretenties van Zola's 'mé- thode naturaliste' door Boersen achterwege werden gelaten. Voor hem stond 'Zolaïsm' ge- lijk aan 'in de trend van Zola'. Geen getrouwe weergave van de werkelijkheid maar het leven van 'rampelingen' verwoord in een barokke taal⁽²¹⁾, zoals het volgende citaat uit een kort- verhaal van Boersen, getiteld *Opstand*, waarin boer Franssen vragen stelt bij het leven: "Vijftig jaar bevruchtende arbeid des verdwenen vaders; twintig jaren onafgebroken bevruchting des zoons; zeventig jaren baring der milde aarde!... Waar zijn al die afgeworpen vruchten? Waar is de schat door ons zweet, door ons bloed, door onze spierkracht, de schat zaadspattende arbeid van ons uitgegaan, in hare forsche ingewanden gediid tot honderd voor één?... Die schat van zeventig lastige slaaflijke ja- ren?... Die Schat?... Ja, waar is hij, die schat?"⁽²²⁾ De natuur daarentegen was zuiver en idyllisch,

Werklieden, leest het werkersblad **VOORUIT** in hetwelk de belangrijke en volledige besprekingen van het schoolwetsontwerp zullen verschijnen.

Zondag 12 October 1913, om 6 u. 's avonds

in de zaal van **M. DEFRESNE**

Varkensmarkt (tegenover 't Hospitaal), **TONGEREN**

OPENBARE

VOORDRACHT

ingericht door het Midden-Comiteit der Socialistische Groepen van Tongeren met de welwillende medewerking van den gekenden vlaamschen redenaar

Steven PRENAU

Onderwerp : DE NIEUWE SCHOOLWET

Ingang en woord vrij

Alle voorstanders der "vrijheid van den huisvader" zullen er aan houden op deze belangrijke voordracht tegenwoordig te zijn, ten einde verzet aan te teekenen tegen het nieuw schoolwetsvoorstel der katholieke regering, hetwelk, onder den schijn van verplichting, niets anders beoogd dan de totale afschaffing der gemeentescholen en hunne vervanging door klooster-scholen.

HET MIDDEN-COMITEIT.

5074. Samenwerkende drukkerij place Verte, 6, Luik — Tel. 317V

Strooibiljet waarmee een openbare voordracht van Steven Prenau over de schoolwet Pouillet werd aangekondigd

met galmende nachtegalen, zingende leeuweriken en bloemrijke voetpaden. Even archetypisch was het socialisme dat als het ware uit de natuur was geboren: "Het socialisme spruit voort uit de natuur der maatschappelijke onnatuurlijkheid. Het is een levenscheppende noodzakelijkheid, een element van redding geworden voor het menschdom. Het dringt zich van zelf op. Zal van zelf aanwassen, van zelf uitbreiding nemen, uit eigen beweging zijn doel bereiken"⁽²³⁾. Veel journalistieke stukken over de landbouw leidde hij in met een sfeerbeeld uit Streuvels boerenromans en Zola's *La Terre*. Boersens kennis van en verknoctheid met het platteland maakten hem een geschikt propagandist voor het socialisme in zijn pogingen door te breken in de landelijke (lees: klerikale) gebieden. Anders dan veel socialistische voormannen, wiens discours zich richtte tot het industriële proletariaat, wist Boersen waarover hij schreef. In de *Vooruit* kreeg hij dan ook de gelegenheid om ettelijke artikels te schrijven over de landbouwproblematiek. Gaande van de sociale wantoestanden op het platteland, bijdragen over de hoender- en bietenteelt tot zwamknobbels. Boersen gebruikte vaak de fauna en flora van het platteland als metafoor voor sociale wantoestanden: "Boven in de boomen, fladderde hun kweekeling met den koekoek, vliegt de vlucht van den koekoek, zal weldra het lied van den koekoek zingen, wanneer hij zich een wijf zal kiezen, wanneer hij, op zijne beurt, de nestjes der koewachttertjes zal opzoeken om er zijn eieren in te leggen. En dat zal duren zoolang de koewachttertjes niet begrijpen dat ze voor den luien koekoek werken tot ondergang van hun eigen ras. Waarde arbeiders, gij zijt de koewachttertjes zoolang ge niet begrijpt"⁽²⁴⁾. Gezien zijn afkomst was Prenau maar al te goed op de hoogte van de problemen die de socialisten ondervonden op hun progandatochten naar buiten. Ondanks de aanhoudende pogingen zorgde het klerikale cordon ervoor dat het so-

cialisme vóór 1914 op het platteland geen voet aan de grond kreeg. Toch ontbrak het de socialisten niet aan een gezonde dosis optimisme. Wat er ook gebeurde, steeds stond de rode zon aan de horizon en waren er wel ergens nieuwe zaden aan het ontkiemen. Boersen zou dan schrijven: "Arm Vlaanderen ontwaakt; de roode gloed der verlossing laait over zijne akkers, zijne weilanden en zijne dorpen. Hoog de harten!"⁽²⁵⁾

De gedachten zijn vrij

Een ander facet van Boersen was zijn rabiate vrijzinnigheid. Binnen de socialistische arbeidersbeweging behoorde hij daardoor tot een kleine minderheid die in het socialisme een vrijzinnig alternatief zag. Vrijzinnigheid was immers eerder een zaak van de geëngageerde en 'bewuste' bovenlaag van de partij dan van de brede onderlaag. Voor de Gentse arbeidersklasse, zoals werd aangetoond door Guy Vanschoenbeek, liep er eerder een 'levensbeschouwelijke' scheidingslijn in de zin van klerikaal/anti-klerikaal dan van vrijzinnig/gelovig⁽²⁶⁾. Het is wel zo dat het socialisme zijn aanhangers 'dealternatieven' voor de traditionele godsdienstbeleving bood, zoals de Vrije Doop, de Vrije Communie en de burgerlijke begrafenis, al betrof het wel grotendeels een ontlenen aan christelijke traditie en woordgebruik⁽²⁷⁾.

De strikte organisatievorm van de socialistische arbeidersbeweging, die nodig was voor haar instandhouding en uitbreiding, kon voor de achterban begrijpbaar en aanvaardbaar worden gemaakt via een door hem gekende terminologie. Boersen cultiveerde het religieus discours tot het uiterste. In veel van zijn stukken kan men wel ergens een religieuze ondertoon of verkapte bijbelpassages ontdekken. Bijvoorbeeld in dit citaat uit een bespreking van Camille Lemonniers roman *Le Vent dans les Moulins*, waar-

in hij een socialistische messias van de Vlaamse literatuur aankondigt: "*Le Vent dans les Moulins is een voorloper. 't Is Johannes predikend in de woestijn en verkondigend: 'De Messias komt, de verlosser, wiens schoenzolen ik niet waardig ben te ontbinden'. Die Messias zal wezen de groote dichter van het nieuwe Vlaanderen. Het proletariaat, bevrucht door het milde zaad van den socialistische zaaier, zal hem baren uit zijn schoot. Wat hij zal verkondigen zal de Waarheid wezen van het Leven. De Waarheid, die ligt in de macht des volks. Het leven, dat voorspruit uit den vrijen arbeid. [...] Quo Vadis? zal hij vragen. Waarheen gaat gij volk? En hij zal scharen op den weg der verlossing plaatsen aan wiens uiteinde de poort is van het Eden der gelijkheid*"⁽²⁸⁾.

Net als voor de *Vooruit* was Boersen voor de Limburgse sociaal-democratie vooral actief binnen de journalistiek. Zijn pen was voor hem het enige strijdwapen in een provincie waar het socialisme organisatorisch moeilijk van de grond kwam. Regelmatig rapporteerde Boersen voor de *Vooruit* de trage opgang van de arbeidersbeweging in Limburg. In 1901 werd hij, samen met onder meer Jules Frère, een vaste medewerker van *De Verbroedering*, het weekblad van de Tongerse werkersbond⁽²⁹⁾. We mogen echter niet uit het oog verliezen dat Boersen als Prenau ondertussen steeds verder werd opgezogen door het establishment waartegen hij, als socialist, zo te keer ging. De discrepantie tussen de rokige volksherberg waar de Tongerse werkersbond zijn vergaderingen belegde en de prachtige salons in het barokke gebouw van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde moet wel groot zijn geweest. De academie zou hem in 1903 bekronen voor een studie over de zuivere uitspraak van het Nederlands. Aan deze hybride situatie komt pas een einde in 1909, wanneer Prenau tot leraar Nederlands aan de Stedelijk-

ke Normaalschool van Luik wordt benoemd en de vrees voor represailles wegvalt. Zo verdwijnt Boersen even geruisloos als hij was gekomen uit de annalen van de sociaal-democratie, en wordt Prenau vanaf dan openlijk een socialistische fellow-traveller. In 1909 zetelt hij in het bureau van het Congres van de Vlaamse groepen in Wallonië, dat plaats had in Tongeren begin maart. Het opzet van dit congres was, via een reeks van concrete maatregelen, een doorbraak van het socialisme in Limburg te forceren. Dankzij de oprichting van een coöperatie geleid door Pierre Diriken werd de Tongerse afdeling van de BWP het - zij het zwak - kloppende hart van het socialisme in Limburg. Prenau gaf herhaardelijk voordrachten in Tongeren, waar hij zich opwierp als prominent redenaar tijdens de strijd tegen de 'kloosterwet' van Prosper Poulet en voor het Algemeen Stemrecht (in 1913). In datzelfde jaar werd hij ook lesgever aan de socialistische school van Tongeren. Zijn lessen waren eigenlijk niets meer dan een reeks voordrachten over 'actuele' onderwerpen. Het is niet verwonderlijk dat hij met het thema *Het socialisme en de boeren* wou bijdragen tot de "[...] ontwikkeling en de grotere bewustwording van de arbeidersklasse"⁽³⁰⁾. De ontwikkeling of, in het discours van die periode, 'verheffing', van de werkende klasse hing nauw samen met het taalflamingantisme waarvan Prenau een adept was. Net als het merendeel van de Vlaamsgezinden zag hij in dat de geestelijke ontwikkeling van de arbeiders hun positie ten opzichte van de Franstalige heersende klasse zou verbeteren. Maar in tegenstelling tot de traditioneel flamingantische hoek, waar de - onterechte - beeldvorming overheerste van een 'biefstukkensocialisme' dat zich enkel met de 'stoffelijke welvaart' bezighield, was hij van mening dat de socialistische arbeidersbeweging een oplossing kon bieden voor het taal- én het klasseprobleem⁽³¹⁾. In een arti-

Ook Johan Lefèvre (midden) was een socialistisch onderwijzer uit de flamingante hoek die in het activisme terecht kwam en door de partij werd geroyeerd

kel uit 1897 voor de *Vooruit*, getiteld *Taal- of Klassestrijd*, schreef Prenau dat binnen het socialisme de Vlaamse en sociale emancipatiestrijd samenvloeit: *“De socialisten hebben de gelijkheid der talen in hun programma geschreven. In den band van nationale verbroedering tusschen Walen en Vlamen, zonder rechtsverkrachting van één der twee stammen zal het socialisme den vlaamschen taalstrijd oplossen, omdat die oplossing de ontslaving en de geestesverheffing zal helpen verwezenlijken van een der meest verdrukte volkstammen van den aardkloot”*⁽³²⁾. Voor Prenau was onderwijs, meer specifiek de democratisering ervan, cruciaal in de sociale emancipatie van de arbeiders: *“Arbeiders laat uw kinderen naar school gaan. Zend hen naar de goede, naar de openbare school, waar hun geest niet wordt verblind of verkracht. Doe uw best, uw uiterste best daarvoor. Uw kind is verloren voor uw stand; het zal eerder een struikelblok op den vooruitgang wezen voor zijn rampgenooten, zoo het geen kennis heeft opgedaan in zijn jeugd. Ter school! Zoolang mogelijk ter school”*⁽³³⁾. Hiermee vertolkte hij ook de onderwijspolitiek van de BWP, die ijverde voor

een gratis verplicht onderwijs dat de integratie van de arbeiders moest bewerkstelligen⁽³⁴⁾.

Tot slot, het verhaal van een witte raaf

Vrijzinnige, flamingant, pedagoog en intellectueel, Prenau was een witte raaf in de socialistische beweging. Hij bleef dit toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak en hij, als reactie tegen de identificatie van de BWP met het Belgische ‘vaderland’, bedrijvig werd binnen de socialistische activistische ‘minderheidsfractie’ Nieuw Vlaanderen. Onbewust bezegelde hij zijn lot toen hij in 1917 toetrad tot de Raad van Vlaanderen. Het is cynisch dat juist vóór de Eerste Wereldoorlog, die de breuk van Prenau met de BWP inluidde, er in de *Vooruit* een huldeartikel over hem verscheen waaruit dit citaat: *“Steven Prenau behoort tot de schoonste figuren van het Belgisch socialisme. Hij is een der eenzamen, de meest gegaafde ongetwijfeld die in het donkere Limburg de vlag van het socialisme heeft ter hand gehouden te midden der verwoedste aanvallen der*

fanatieke zwarte reactie. Als een sterke eik te midden der dorre heide, heeft hij den storm getrotseerd in de overtuiging dat het geloei der ontketende elementen zijn eikels zou meevoeren over de vlakten waar ze zouden kiemen en ontwikkelen tot een reusachtig woud. Grootendeels dank aan hem wint het socialisme in de weerbarstige provincie veld en wanneer het kapitalisme de greep zal leggen op den ondergrond van het kolengebied, zal zijnen weg onze mannen vinden om de uitgebuite arbeiders te scharen achter de vlag der bevrijding. Ziedaar de dichter Steven Prenau⁽³⁵⁾. In 1918 vluchtte hij om begrijpelijke redenen naar Nederland. Hij zou twee jaar later bij verstek terdoodveroordeeld worden.

Prenau behoorde tot een minoritaire groep van partij-intellectuelen binnen de Vlaamse sociaal-democratie; als onderwijzer was hij hét prototype van de socialistische intellectueel. Socialistische intellectuelen vormden een welmenende groep uit de middenklasse binnen een beweging die zich met recht en rede (althans tot 1914) een 'arbeidersbeweging' kon noemen. Zijn inzet kan ongetwijfeld gemeend en idealistisch worden genoemd maar werd vaak meer geleid door idyllische beelden dan door de realiteit. Arbeiders waren nu eenmaal - en wie neemt het hen kwalijk - vooreerst bekommerd om hun materiële verheffing. Zijn intellectuaalisch belerend toontje botste vaak met de voorkeur van een publiek voor wie cultuur iets was dat het midden hield tussen duivensport en revue. Dit doet echter niets af aan de verdiensten van Prenau in de sociale én Vlaamse emancipatiestrijd.

Binnen de Vlaamse sociaal-democratie van vóór de Eerste Wereldoorlog was hij geen alleenstaand geval. Een analoog verhaal is dat van Johan Lefèvre (1881-1960), ook een socialistische onderwijzer uit de flamingante hoek, die in het activisme terecht kwam en door de partij werd geroeyerd.

Figuren als Prenau en Lefèvre zijn een bewijs dat de socialistische arbeidersbeweging vóór 1914 zich niet in een sociaal isolement bevond; witte raven, door Guy Vanschoenbeek getypeerd als 'socialistische fellow-travellers in de middenklasse' hebben dit voorkomen. Het waren militanten - in de zachte zin van het woord - en sympathisanten die laveerden tussen sociaal-democratie, flamingantisme en liberalisme. Hopelijk brengt ooit iemand deze groep in kaart. Want het zou wel eens kunnen dat het fijnmazige 'ons-kent-ons netwerk' doorslaggevender is in het blootleggen van deze groep dan de geijkte structuren waarin 'traditionele' militanten zich bewogen. Anders geformuleerd: steeds opnieuw een zoeken naar de spreekwoordelijke speld in een hooiberg.

(1) *Vooruit. Ons Bijblad*, 23.02.1914.

(2) Volgende literatuur geeft, naast biografische nota's, enkel informatie over Prenaus activistische periode. Voor zijn sociaal-democratische periode kon ik mij enkel baseren op eigen onderzoek.

- C. DUTOIT, *Jef Van Extergem en de Vlaamse beweging*, Antwerpen: Soethoudt, 1983, pp. 30-31.

- H.J. ELIAS, *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte*, Antwerpen: De Nederlandse Boekhandel, 1965, pp. 301-302.

- L. PICARD, *Geschiedenis van de Vlaamse en Groot-Nederlandse beweging*, Antwerpen: De Sikkel, 1959, pp. 189-190.

- M. SERTYN, Het Socialistisch Activisme tijdens de eerste wereldoorlog. In: *Belgisch Tijdschrift van de Nieuwste Geschiedenis*, VII(1976)1-2, pp. 169-195.

- D. VANACKER, *Het Activistisch avontuur*, Gent: Stichting Mens en Cultuur, 1991, pp. 192 en 214.

- G. WULMS, *Sint-Truiden ingekaderd 1830-1914, tentoonstellingen Sint-Trudofeesten 1998*, Sint-Truiden, 1998, pp. 129-131.

- G. WULMS, Steven-Lambert Prenau (1886-1929). In: *Appel. Driemaandelijks literair tijdschrift*, IV(1979)3, pp. 6-14.

(3) H.D. MOMMAERTS en L. VANDEWEYER, Prenau, Steven L. In: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt: Lannoo, 1998, pp. 2507.

- (4) *Het Volk*, 12.05.1897.
- (5) *Het Volk*, 15.02.1901.
- (6) J. DE CAMPENEERE, *Bijdrage tot de studie van het Willemsfonds. Afdelingen en Leden 1851-1914*, Gent: RUG, 1992, deel I, p. 233 en deel II, p. 7; H. VAN VELTHOVEN, Klauwaard en Geus. In: M. BOTS (red.), *Het Willemsfonds van 1851 tot 1914*, Gent: ADOL, 1993, pp. 117-123.
- (7) *Vooruit*, 06.05.1901.
- (8) *Vooruit*, 25.04.1904.
- (9) B. DE NIL, *Leest, Leert, Denkt en Ontspan U!! De Vlaamse sociaal-democratie en de roman*, Gent: RUG, 1997, p. 155 voetnoot 23.
- (10) *Vooruit*, 13.04.1900.
- (11) *Vooruit*, 03.01.1896.
- (12) *Vooruit*, 12.10.1906.
- (13) *Vooruit*, 05.03.1906, 05.07.1906 en 13.07.1906.
- (14) *De Zaaier*, (1904)10, pp. 288-289.
- (15) *Vooruit*, 04.03.1901.
- (16) S.L. PRENAU, Emile Zola. In: *Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle*, (1894)XVII, pp. 113-129.
- (17) S. BOERSEN, Op Letterkundig gebied. In: *De Waarheid*, 1903, pp. 144-147.
- (18) Steven Boersen, Vlaanderen's vooruitstrevende Letterkunde. In: *De Waarheid*, 1904, pp. 155-158, 165-169 en 206-213.
- (19) Vijfjaarlijksche wedstrijd voor Nederlandsche letterkunde. Xde tijdvak (1895-1899). In: *Verslagen en mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Academie*, 1903, pp. 112-178.
- (20) B. DE NIL, Zetternam en Zola. De Vlaamse sociaal-democraten en hun literaire mythen vóór 1914. In: *Brood & Rozen*, 3(1998)1, pp. 7-23.
- (21) Prenau gebruikte de term rampelingen voor de beschrijving van de boeren uit Zola's roman *La Terre*.
- (22) S. BOERSEN, Opstand. In: *Volksalmanak Vooruit voor Noord- en Zuidnederland*, 1898, pp 35-40.
- (23) *Vooruit*, 18.08.1899.
- (24) *Vooruit*, 16.07.1901.
- (25) *Vooruit*, 08.04.1900.
- (26) G. VANSCHOENBEEK, *De wortels van de sociaal-democratie in Vlaanderen. Deel IV: Gij zijt Kanailje heeft men ons verweten*, Gent: RUG, 1992, pp. 728-732.
- (27) P. VERBRUGGEN, Deelalternatieven voor de traditionele godsdienstbeleving in het Gentse socialisme. Een bijdrage tot de geschiedenis van de arbeiderscultuur. In: *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis*, XVII(1991)4, pp. 414-433.
- (28) *Vooruit*, 23.06.1901.
- (29) W. MASSIN, *De opkomst van het socialisme in Limburg 1890-1914... of de moeilijke doorbraak in een sterk verzuilde katholieke maatschappij*, Diest: 1975, p. 69.
- (30) W. MASSIN, *De opkomst [...]*, pp. 90 en 92.
- (31) J. CRAEYBECKX, *Arbeidersbeweging en vlaamsgezindheid voor de eerste wereldoorlog*, Brussel: Paleis der Academie, 1978; H. VAN VELTHOVEN, *Een onderzoek naar de standpunten in de Belgische Werkliedenpartij ten opzichte van de Vlaamse Kwestie en Vlaamse Beweging (1894-1914)*, Brussel: VUB, licentiaatsverhandeling, 1969.
- (32) *Vooruit*, 19.02.1897.
- (33) *Vooruit*, 28.08.1902.
- (34) Wie meer wenst te weten over de Belgische socialisten en het onderwijs kan terecht bij de pas verschenen studie van B. GROESSENS, *Les socialistes belges et l'enseignement (1831-1914)*, Tubize: Gamma Press, 1998.
- (35) *Vooruit. Ons Bijblad*, 23.02.1914.